

Томчак Дмитро Олегович,
курсант Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник:

Симоненко Наталія Олександрівна,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ВЖИВАННЯ ТЕРМІНА «ВБИВСТВО ЧЕРЕЗ НЕОБЕРЕЖНІСТЬ» У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Однією з ключових, водночас складних і дискусійних проблем сучасної кримінально-правової доктрини у сфері кваліфікації посягань на життя є наявність суперечності між нормативним визначенням поняття «вбивство», закріпленим у частині першій статті 115 Кримінального кодексу України, та змістом статті 119 КК України, яка має назву «Вбивство через необережність» [1]. Зазначена колізія має не лише термінологічний характер, але й глибоке концептуальне підґрунтя, оскільки стосується базових категорій кримінального права – умислу, необережності, об'єкта кримінально-правової охорони та системності побудови Особливої частини КК. Законодавець, включаючи до категорії вбивств необережне заподіяння смерті, створив суперечність між юридичною сутністю поняття «вбивство», яке традиційно визначається як умисне протиправне позбавлення життя іншої людини, та змістом статті 119 КК України, що стосується необережних дій. У результаті такого законодавчого рішення виникає внутрішня колізія, яка ускладнює правильне розмежування форм вини, зумовлює неоднозначне тлумачення норм і, як наслідок, призводить до труднощів у правозастосовній практиці.

На цю проблему, яка має не лише лінгвістичний, але й методологічний характер, звернув увагу В. К. Гришук, підкресливши, що буквальне співставлення назви та диспозиції статті 119 КК України з визначенням, наведеним у статті 115 КК, породжує внутрішню суперечливу конструкцію «умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині, вчинене через необережність». Науковець наголошує, що всі випадки правомірного або необережного заподіяння смерті іншій людині повинні визнаватися чимось іншим, але точно не вбивством, оскільки така кваліфікація спотворює сутність кримінально-правових понять і підриває системність законодавчої конструкції. На думку вченого, ключова помилка полягає у змішанні умисної та необережної форм вини в межах одного правового поняття, що суперечить основним положенням теорії вини, закріпленим у статтях 24 і 25 КК України [2].

У своїй роботі В. К. Гришук також звертає увагу на позицію А. І. Перепелиці, який висловлює аналогічну точку зору, акцентуючи

на тому, що заподіяння смерті через необережність не може визнаватися вбивством ні за змістом поняття, ні за ознаками складу кримінального правопорушення. Учений наполягає, що з теоретичного, юридико-догматичного та логіко-правового погляду законодавцю доцільно відмовитися від словосполучення «вбивство через необережність» і замінити його на «заподіяння смерті через необережність». Такий підхід, на думку автора, відповідатиме усталеній міжнародній практиці та положенням кримінальних кодексів більшості європейських держав, у яких поняття «вбивство» зарезервоване виключно для умисного позбавлення життя, тоді як необережне заподіяння смерті кваліфікується як окремий склад кримінального правопорушення [3].

Проблему термінологічної невизначеності та правової непослідовності у кваліфікації діянь, що призводять до смерті через необережність, обґрунтовано відзначає також Т.М. Луцький. Науковець підкреслює, що поняття «вбивство» за своєю сутністю передбачає умисне й протиправне позбавлення життя, тоді як зміст статті 119 КК України стосується випадків необережних дій, у яких відсутній умисел на настання смерті. На думку автора, використання терміна «вбивство» у цій нормі є невідрядним, адже воно суперечить як теоретичним засадам кримінального права, так і логіці побудови системи складів кримінальних правопорушень проти життя. Така термінологічна неузгодженість створює загрозу неоднакового застосування кримінального закону, ускладнює правову оцінку діяння та підриває принцип визначеності кримінально-правових норм [4].

У контексті вказаної проблеми особливого значення набуває з'ясування змісту родових ознак поняття «вбивство». Вбивство традиційно розглядається як умисне позбавлення життя іншої людини, що характеризується наявністю прямого умислу, протиправністю діяння та фактичним настанням смерті потерпілого. Кожна з цих ознак має самостійне правове значення, утворюючи цілісну систему, притаманну лише умисним кримінальним правопорушенням проти життя. Натомість у випадку необережного заподіяння смерті відсутній умисел на настання смерті, а суб'єктивна сторона характеризується кримінальною правовою самовпевненістю або кримінальною правовою недбалістю. Саме тому ототожнення цих різних за природою форм вини у межах одного поняття є доктринально некоректним і суперечить загальним принципам кримінальної відповідальності.

Слід зауважити, що проблема термінологічної та концептуальної узгодженості кримінального законодавства України набуває особливої актуальності в контексті триваючої роботи над проєктом нового Кримінального кодексу України. Робоча група з питань розвитку кримінального права здійснила значний обсяг роботи з оновлення Загальної та Особливої частин, зокрема щодо врегулювання питань відповідальності за посягання на життя людини. Проте остаточні строки прийняття оновленого кодексу залишаються

невизначеними, що зумовлює збереження чинних проблем кваліфікації умисного та необережного заподіяння смерті. До моменту запровадження оновлених положень питання розмежування цих діянь залишатиметься актуальним і вимагатиме подальшого наукового осмислення та практичного аналізу.

З огляду на наведене, цілком обґрунтованим видається висновок, що використання терміна «вбивство через необережність» у чинному кримінальному законодавстві України є юридично неточним і концептуально помилковим. Поєднання у межах одного правового поняття умислу і необережності суперечить принципам кримінально-правової системи, порушує логіку побудови складів кримінальних правопорушень і знижує рівень юридичної визначеності норми. Натомість вживання конструкції «заподіяння смерті через необережність» є більш точним, науково виваженим і таким, що узгоджується із загальноєвропейськими підходами до кримінально-правового визначення посягань на життя. Врахування зазначених аспектів у процесі кодифікаційної реформи сприятиме підвищенню системності кримінального законодавства, усуненню термінологічних суперечностей та забезпеченню єдності правозастосовної практики у сфері захисту найвищої соціальної цінності – життя людини.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Гришук В. К. Вбивство через необережність за Кримінальним кодексом України 2001 року. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право. 2002. Вип. 1. С. 147–153.
3. Перепелиця А. І. Деякі зміни у відповідальності за посягання на життя і здоров'я особи за новим Кримінальним кодексом України. Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи: матеріали наук.-практ. конф. (22–23 квітня 2004 р.). Київ, Харків: Юрінком Інтер, 2004. С. 9–13.
4. Луцький Т. М. Кримінальна відповідальність за необережне заподіяння смерті в Україні: теорія та практика. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 544 с.
5. Контрольний текст проєкту нового Кримінального кодексу України (станом на 21.07.2025 р.). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/08/20/00-kontrolnyj-proyekt-kk-21-07-2025.pdf>.